

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครอง ผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์

ปัจจุบันรถยนต์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ได้ใช้รถยนต์ในการคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อทางการค้า หรือใช้ในการท่องเที่ยวก็ตาม ซึ่งการตัดสินใจในการเลือกซื้อยานยนต์ของผู้บริโภคนั้น ผู้บริโภคย่อมมีความคาดหวังในการใช้สอยรถยนต์ที่ตนซื้อว่าจะสามารถใช้งาน ได้อย่างปกติและไม่ชำรุดบกพร่อง แต่เมื่อสิ่งที่ผู้บริโภคได้รับจากรถยนต์ที่ตนซื้อไม่เป็นไปตามที่ตนคาดหวังไว้ โดยรถยนต์ที่ซื้อมีความชำรุดบกพร่องขึ้น ผู้บริโภคจึงต้องการที่จะได้รับความคุ้มครอง จึงเกิดแนวความคิดในการที่จะให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคในเรื่องรถยนต์ที่ประสบปัญหาดังกล่าว โดยได้มีการศึกษาถึงทฤษฎีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์ของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์ของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น ดังนี้

2.1.1 ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์ของประเทศไทย

ปัจจุบันการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์ในประเทศไทยมีกฎหมายอยู่หลายฉบับที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับการบริโภคสินค้า ซึ่งกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการคุ้มครองผู้บริโภค คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ซึ่งใช้คุ้มครองผู้บริโภคเป็นการทั่วไป นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค เช่นพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติความรับผิดชอบ

ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2512 สภาสตรีแห่งชาติ เป็นหน่วยงานแรกของภาคเอกชนที่ดำเนินงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย โดยได้ยึดหลักตามประกาศสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค 4 ประการของประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี ของประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมา สภาสตรีแห่งชาติ ได้เข้าเป็นสมาชิกสหพันธ์องค์การผู้บริโภคระหว่างประเทศ (International Organization of Consumer Unions: IOCU) ในปี พ.ศ. 2517 และได้เริ่มทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้บริโภค ที่เรียกว่า “ฉลาดบริโภค” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นวารสารฉบับแรกที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาสตรีมีกิจกรรมหลายด้านนอกจากการคุ้มครองผู้บริโภค งานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคจึงมีจำกัด ต่อมา รัฐบาลสมัยของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2521 ปฏิบัติงานโดยอาศัยอำนาจของนายกรัฐมนตรี และเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2522 ได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 โดยกำหนดสิทธิของผู้บริโภคไว้ 4 ประการคือ

1. สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ
2. สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ
3. สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าและบริการ
4. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย

ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ยกฐานะคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหน่วยงานระดับกรมและมีการเพิ่มสิทธิของผู้บริโภคอีกประการหนึ่ง คือ สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา¹

หลักความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัยเกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ในประเทศสหรัฐอเมริกา และพัฒนาต่อมาในประเทศอังกฤษ และในทวีปยุโรป โดยได้อาศัยทฤษฎีทางกฎหมายหลายทฤษฎี อาทิ ความรับผิดทางละเมิด ความรับผิดทางสัญญา ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) หรือความรับผิดอย่างสมบูรณ์ (Absolute Liability) โดยกฎหมายของประเทศส่วนใหญ่ได้นำทฤษฎีเหล่านี้มาผสมผสานกันเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค

แต่เดิมการฟ้องร้องให้รับผิดในกรณีสินค้าชำรุดบกพร่องหรือสินค้าไม่ปลอดภัยนั้นยังคงใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขายและกฎหมายลักษณะละเมิด มาฟ้องให้รับผิด

¹ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2548). สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 5.

ซึ่งการฟ้องร้องให้รับผิดชอบในทางสัญญานั้น โจทก์และจำเลยต้องมีฐานะเป็นคู่สัญญากันจึงจะมีสิทธิเรียกร้องให้รับผิดชอบได้² ตามหลักความสัมพันธ์ตามสัญญาที่มีระหว่างคู่สัญญา (Privity of Contract) ซึ่งการฟ้องร้องให้รับผิดชอบในสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้นจะเป็นการฟ้องร้องตามสัญญาซื้อขาย ซึ่งเดิมใช้หลักคำเตือนที่ว่า “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat Emptor) ซึ่งหากทำสัญญากันอย่างไรแล้วก็ต้องเป็นไปตามสัญญาที่ได้ตกลงกันในสัญญานั้น ดังนั้นหากผู้ซื้อสมัครใจเข้ารับภาระหรือความเสี่ยงในความเสี่ยงเอง ผู้ซื้อก็ต้องยอมรับบาปเคราะห์จากความเสียหายนั้นไป ประกอบกับกระบวนการผลิตในสมัยก่อนยังไม่สลับซับซ้อนเท่าปัจจุบัน ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจึงไม่สามารถตรวจสอบสินค้าได้ ด้วยหลักดังกล่าวผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจึงมีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการตรวจสอบสินค้าว่ามีความปลอดภัยหรือไม่อย่างไร แต่เมื่อเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้น ทำให้กระบวนการผลิตมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจึงไม่สามารถตรวจสอบสินค้าได้ว่าสินค้านั้นมีความปลอดภัยหรือไม่ ประกอบกับระบบการซื้อขายในตลาดมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สินค้าที่ผลิตออกมาขายสู่ตลาดนั้นก็ผ่านผู้ขายหลายต่อหลายทอด มีคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้องหลายทอด ทำให้ผู้ที่เป็นคู่สัญญากับผู้บริโภคจึงมักเป็นพ่อค้าปลีกที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่มีกำลังทรัพย์น้อย ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจึงอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เพราะไม่สามารถตรวจสอบและระมัดระวังก่อนการซื้อสินค้าได้ หลักผู้ซื้อต้องระวังจึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ซื้อสินค้าหรือผู้บริโภคได้ แนวคิดทางกฎหมายจึงเปลี่ยนไป คือ ผู้ขายมีหน้าที่ต้องระวังอย่างวิญญูชน คือของที่ขายจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อผู้ซื้อ ต่อมาศาลได้ขยายหลักกฎหมายดังกล่าว โดยศาลใช้หลักคำรับประกันโดยชัดแจ้ง (Express Warranty) หรือคำรับประกันโดยปริยาย (Implied Warranty) มาเป็นเงื่อนไขของสัญญาซื้อขาย ทำให้ผู้ขายมีหน้าที่รับประกันต่อผู้ซื้อสินค้าไปจากคนเท่านั้น³ ตามหลักความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างคู่สัญญา (Privity of Contract)

สำหรับความรับผิดทางละเมิดในกรณีความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า (Product Liability) นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการฟ้องร้องให้รับผิดชอบอันเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อ (Negligence) ซึ่งข้อจำกัดในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยในคดี Product Liability ก็คือ ข้อมูลการผลิตที่มีความซับซ้อน ประกอบกับเทคโนโลยีที่สูงขึ้น ดังนั้นข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวแก่การผลิตล้วนอยู่ที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ อีกทั้งระบบการตลาดที่สินค้าผ่านคนกลางมาเป็นทอดๆ จนกว่าจะมาถึงผู้ซื้อหรือผู้บริโภค ทำให้ผู้เสียหายไม่อาจทราบข้อมูลขั้นตอนการผลิตได้ ทั้งไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่อง หรือเกิดจากสินค้า

² สุขุม ศุภนิศย์ ก (2549). ความรับผิดในผลิตภัณฑ์. หน้า 19.

³ อนันต์ จันทโรภากร ก (2547). กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย. หน้า 22.

นั้นขาดความปลอดภัย ซึ่งเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ประเทศส่วนใหญ่ใช้กฎหมายลักษณะพยานที่เรียกว่า เหตุการณ์ย่อมแจ้งอยู่ในตัว (Res Ipsa Loquitur) โดยถือว่าจำเลยประมาทเลินเล่อและภาระการพิสูจน์ก็ตกแก่ฝ่ายจำเลย ซึ่งจะต้องพิสูจน์ว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อ และความชำรุดบกพร่องหรือความเสียหายไม่ได้เกิดจากสินค้าของตน

สรุปได้ว่า หลักความรับผิดชอบที่เกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่อง หรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยมีแนวคิดพื้นฐานมาจากทั้งความรับผิดชอบทางสัญญาและความรับผิดชอบทางละเมิด โดยการกำหนดความรับผิดชอบในลักษณะที่เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของความรับผิดชอบทั้งสองประการ โดยให้สิทธิเรียกร้องแก่บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่คู่สัญญากับจำเลย และนำความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้เพื่อกำหนดภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยอีกต่อไป ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ใช้สินค้านั้นมากยิ่งขึ้น

ความรับผิดต่อสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้นเป็นรูปของการกระจายความเสี่ยงในการจำหน่ายสินค้า กล่าวคือ สินค้าอาจจะถูกนำเข้าหรือผลิตขึ้นภายในประเทศ ตัวอย่างเช่น การผลิตรถยนต์ ผู้ผลิต (Manufacturer) จะผลิตรถยนต์แต่เพียงบางส่วน เช่น ตัวถัง และจะซื้อส่วนประกอบอื่นๆ อาทิ วงจรไฟฟ้า ยางรถยนต์ จากผู้ผลิตชิ้นส่วน (Component Manufacturer) ซึ่งชื่อหรือเครื่องหมายการค้าของผู้ผลิตจะปรากฏอยู่บนสินค้าเป็นขั้นตอนสุดท้าย และสินค้านั้นจะป้อนจากผู้ผลิตไปยังผู้ค้าปลีก (Retail Seller) ไม่ว่าจะทางตรงหรือผ่านทางผู้ขายส่ง ในส่วนของผู้ซื้อสินค้าที่ใช้สินค้าด้วยตนเองหรือส่งต่อให้ผู้อื่นใช้สินค้าที่เรียกกันว่า ผู้บริโภค (Consumer) ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคและผู้ที่ไม่ได้บริโภคสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ปลอดภัยนั้น แต่ได้รับผลกระทบจากความเสียหายในตัวสินค้านั้น ซึ่งเรียกกันว่า Bystander บุคคลเหล่านั้นย่อมได้รับความคุ้มครองจาก Product Liability ซึ่งพอจะสรุปวัตถุประสงค์ของความคุ้มครองได้ดังนี้

1) เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างเหมาะสม และสามารถเรียกร้องค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนได้อย่างเป็นธรรม

2) เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคว่าสินค้าที่นำออกจำหน่ายในท้องตลาดนั้นมีความปลอดภัย ซึ่งผู้ที่จะต้องรับผิดชอบตามแนวความคิดของ Product Defect-based Liability คือ ผู้ผลิต เพราะผู้ผลิตย่อมอยู่ในสถานะที่สามารถกระจายความเสี่ยงไปยังผู้บริโภคได้ดีที่สุดโดยสะท้อนออกมาในรูปของการตั้งราคาสินค้า หรือจัดซื้อประกันภัย และเนื่องจากผู้ประกอบการแต่ละรายจะต้องแข่งขันกันในตลาด จึงเชื่อว่าการกำหนดราคาสินค้าที่เหมาะสมจะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้

ผู้ผลิตสินค้าดำเนินการอย่าง Cost Effective เพื่อป้องกันความเสียหาย ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจ⁴

3) เพื่อสนับสนุนและป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นจากการออกแบบควบคุมคุณภาพในการผลิตสินค้า การปิดฉลากคำเตือนที่ชัดเจนและระบบการเรียกคืนสินค้าที่อันตรายในภายหลัง

4) เพื่อป้องกันการสูญเสียที่จะเกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสินค้าที่ไม่ปลอดภัยหรือความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินแก่ผู้บริโภค

5) เพื่อสร้างรูปแบบที่ชัดเจนในการชดเชยค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสม เพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

2.1.2 ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีความตื่นตัวในเรื่องสิทธิของตนเองเป็นอย่างมากและมีมากกว่าประเทศอื่น ดังนั้นจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปสู่การรวมตัวจัดตั้งองค์กรคุ้มครองผู้บริโภค โดยแบ่งตามชนิดและประเภทของผู้บริโภค ประกอบกับการจัดตั้งองค์กรในการคุ้มครองผู้บริโภคสามารถทำได้ง่าย ประกอบกับประเทศสหรัฐอเมริกามีประชากรเป็นจำนวนมากและมีพื้นที่กว้างขวางจึงมีผลทำให้หน่วยงานของรัฐบาล หรือองค์การของรัฐบาลในบางครั้งไม่อาจให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง ผู้บริโภคจึงได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรภาคเอกชน เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิพลเมืองของตน โดยองค์กรภาคเอกชนนี้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้รัฐบาลต้องพยายามหาแนวทางในการพัฒนากฎหมาย ข้อบังคับต่างๆ ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการด้วยกัน

องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1.2.1 องค์กรภาครัฐ

องค์กรภาครัฐ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสหพันธรัฐ องค์กรที่สำคัญ คือ คณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ (The Federal Trade Commission: FTC) จัดตั้งขึ้นตาม Federal Trade Commission Act (1914) มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่เป็นธรรม หรือการหลอกลวง (Unfair or Deceptive Acts or Practices) โดยมีอำนาจวินิจฉัยสั่งการในทางปกครองทั่วไป และเป็นผู้บังคับใช้กำกับทำให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยมีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดี ซึ่งผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการซื้อสินค้าและบริการจากผู้ประกอบการธุรกิจ โดยมีสำนักงาน (Office of the Attorney General) อยู่ในทุกรัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มาจาก

⁴ แหล่งเดิม.

เลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมี Food and Drug Administration, Federal Communications Commission, Federal Trade Commission หรือ Office of Consumer Affairs US Department of Commerce เป็นต้น การคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหรัฐอเมริกา คณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐมีบทบาทสำคัญอย่างมากในระดับสหพันธรัฐ เนื่องจากใน Federal Trade Commission Act (1914) มาตรา 5 กำหนดว่า การกระทำทางการค้าใดที่ไม่เป็นธรรมและมีผลต่อการประกอบธุรกิจเป็นการต้องห้าม ดังนั้นคณะกรรมการการค้าที่เห็นว่าไม่เป็นธรรมได้ เช่น คณะกรรมการมีอำนาจในการกำกับดูแลโฆษณาทุกประเภททั่วประเทศเพราะเรื่องโฆษณาเป็นพฤติกรรมทางการค้าที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในตลาดและมีผลกระทบต่อผู้บริโภคโดยตรง

2.1.2.2 องค์กรภาคเอกชน

องค์กรภาคเอกชน การรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรภาคเอกชนที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคที่ไ้รยยนต์นี้จะมีทั้งองค์กรที่เป็นการรวมกลุ่มของผู้ผลิต และองค์กรที่ผู้บริโภค รวมกลุ่มกันที่เรียกว่า “องค์กรของผู้บริโภค” นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรอิสระ ภาคเอกชน ที่ให้บริการแก่ผู้บริโภคยานยนต์ใหม่ที่มีความชำรุดบกพร่องบนอินเทอร์เน็ต เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้บริโภคทั้งข้อมูลทั่วไป และข้อมูลทางกฎหมายในแต่ละมลรัฐ การให้คำปรึกษาและแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น โดยองค์กรอิสระภาคเอกชนที่ให้บริการบนอินเทอร์เน็ตที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับรถยนต์

2.1.3 ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของรถยนต์ของประเทศญี่ปุ่น

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา มีความพยายามที่จะลดบทบาทภาครัฐลง โดยเน้นให้ ผู้บริโภค ผู้ประกอบธุรกิจ และองค์กรผู้บริโภคมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภค แนวทางดังกล่าวปรากฏอยู่ในกฎหมายพื้นฐาน ปี ค.ศ. 1968 มาตรา 15 การเน้นบทบาทดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดพลังที่จะช่วยตนเองมากขึ้น โดยรัฐสนับสนุนด้านข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ปรับแนวทางการระงับข้อพิพาทให้สะดวกโดยกำหนดให้ธุรกิจมีหน่วยระงับข้อพิพาท และดูแลผู้บริโภคที่ได้รับผลเสียหายในเบื้องต้น กฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1994 เป็นฉบับแรกที่แสดงว่า รัฐได้ยอมรับว่าผู้บริโภคควรมีสติพิพาทฟ้องร้องตามวิธีใหม่นอกจากที่กำหนดไว้ในกฎหมายหลักทั่วไป และแสดงว่ารัฐควรใช้นโยบายลดบทบาทด้าน

⁵ สุขุม สุภณิตย์ ข (2544). องค์กรเอกชนเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 53-54.

การควบคุมกำกับ โดยใช้โทษทางอาญาเป็นเครื่องมือลงโทษให้เท่าที่จำเป็น มิใช่เน้นบทบาทดังกล่าวแต่ประการเดียว⁶

2.2 ความหมายของผู้บริโภคและสิทธิของผู้บริโภค

การคุ้มครองผู้บริโภคนั้น จำต้องศึกษาถึงความหมายของผู้บริโภคและสิทธิของผู้บริโภค ดังรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ความหมายของผู้บริโภค

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้ให้ความหมายไว้ว่า

“ผู้บริโภค” หมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ได้ให้ความหมายของคำว่าผู้บริโภคในมาตรา 3 ไว้ว่า

“ผู้บริโภค หมายความว่า ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ซื้อ ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ ผู้กู้ ผู้เอาประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นใดเพื่อให้ได้มา ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใด โดยมีค่าตอบแทน ทั้งนี้การเข้าทำสัญญานั้นต้องเป็นไปโดยมิใช่เพื่อการค้า ทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้น และให้หมายความรวมถึง ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ค้าประกันของบุคคลดังกล่าว ซึ่งมีได้กระทำการค้าด้วย”

2.2.2 สิทธิของผู้บริโภค

สิทธิของผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ได้บัญญัติสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย 5 ประการ ดังนี้⁷

- 1) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับ

⁶ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศไทย (ม.ป.ป.). เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา. หน้า 19.

⁷ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. เล่มเดิม. หน้า 5.

- 2) สินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการโฆษณาหรือการแสดงฉลากตามความเป็นจริงและปราศจากพิษภัยแก่ผู้บริโภค รวมตลอดถึงสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการอย่างถูกต้องและเพียงพอที่จะไม่หลงผิดในการซื้อสินค้าหรือรับบริการโดยไม่เป็นธรรม
- 3) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับสินค้าหรือรับบริการด้วยความสมัครใจของผู้บริโภค และปราศจากการชักจูงใจอันไม่เป็นธรรม
- 4) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับสินค้าหรือบริการที่ปลอดภัย มีสภาพและคุณภาพได้มาตรฐาน เหมาะสมแก่การใช้ ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกายหรือทรัพย์สิน ในกรณีใช้ตามคำแนะนำหรือระมัดระวังตามสภาพของสินค้าหรือบริการนั้นแล้ว
- 5) สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับข้อสัญญาโดยไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจ
- 6) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและชดเชยค่าเสียหาย เมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามข้อ 1,2,3 และ 4 ดังกล่าว

2.3 ความหมายของคำว่า “รถยนต์” และความชำรุดบกพร่อง

การศึกษาถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในส่วนที่เกี่ยวกับรถยนต์นั้น จำเป็นที่จะต้องทราบความหมายของคำว่า “รถยนต์” และความชำรุดบกพร่อง โดยจะศึกษาดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของคำว่า “รถยนต์”

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535 คำว่า “รถ” หมายความว่า ยานที่มีล้อสำหรับเคลื่อนไป เช่น รถม้า รถยนต์ รถไป (กฎ) ยานพาหนะทุกชนิดที่ใช้ในการขนส่งทางบก ซึ่งเดินด้วยกำลังเครื่องยนต์ กำลังไฟฟ้า หรือพลังงานอื่น และหมายความรวมถึง รถพ่วงของรถนั้นด้วย ทั้งนี้เว้นแต่รถไฟ และคำว่า “รถยนต์” หมายความว่า รถที่มีล้อตั้งแต่ 3 ล้อและเดินด้วยกำลังเครื่องยนต์ กำลังไฟฟ้าหรือพลังงานอื่น ยกเว้นที่เดินบนราง

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 มาตรา 4 ยังให้คำนิยามของคำว่า “รถยนต์” หมายความว่า รถยนต์สาธารณะ รถยนต์บริการ และรถยนต์ส่วนบุคคล

“รถยนต์สาธารณะ” หมายความว่า

- 1) รถยนต์รับจ้างระหว่างจังหวัด ซึ่งได้แก่รถยนต์รับจ้างบรรทุกคนโดยสารไม่เกินเจ็ดคน ที่ใช้รับจ้างระหว่างจังหวัด โดยรับส่งคนโดยสารได้เฉพาะที่นายทะเบียนกำหนด

2) รถยนต์รับจ้าง ซึ่งได้แก่รถยนต์รับจ้างบรรทุกคนโดยสารไม่เกินเจ็ดคน หรือรถยนต์สาธารณะอื่นนอกจากรถยนต์โดยสารประจำทาง

“รถยนต์บริการ” หมายความว่า รถยนต์บรรทุกคนโดยสารหรือให้เช่าซึ่งบรรทุกคนโดยสารไม่เกินเจ็ดคน ดังต่อไปนี้

1) รถยนต์บริการธุรกิจ ซึ่งได้แก่รถยนต์ที่ใช้บรรทุกคนโดยสารระหว่างท่าอากาศยานท่าเรือเดินทะเล สถานีขนส่ง หรือสถานีรถไฟกับโรงแรมที่พักอาศัย ที่ทำการของผู้โดยสารหรือที่ทำการของผู้บริการธุรกิจนั้น

2) รถยนต์บริการทัศนอาจร ซึ่งได้แก่รถยนต์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวใช้รับส่งคนโดยสารเพื่อการท่องเที่ยว

3) รถยนต์บริการให้เช่าซึ่งได้แก่รถยนต์ที่จัดไว้ให้เช่าซึ่งมิใช่เป็นการเช่าเพื่อนำไปรับจ้างบรรทุกคนโดยสารหรือสิ่งของ

“รถยนต์ส่วนบุคคล” หมายความว่า

1) รถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกินเจ็ดคน

2) รถยนต์นั่งส่วนบุคคลเกินเจ็ดคนแต่ไม่เกินสิบสองคน และรถยนต์บรรทุกส่วนบุคคลที่มีน้ำหนักไม่เกินหนึ่งพันหกร้อยกิโลกรัม ซึ่งมีได้ใช้ประกอบการขนส่งเพื่อสินจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการขนส่งทางบก

ดังนั้น รถยนต์ ตามความหมายนี้จึงหมายถึง ยานพาหนะทุกชนิดที่มีล้อตั้งแต่ 3 ล้อขึ้นไป ซึ่งเดินด้วยกำลังเครื่องยนต์ กำลังไฟฟ้า หรือพลังงานอื่น สำหรับใช้ในการขนส่งทางบก และหมายความรวมถึง รถพ่วงของรถนั้นด้วย ทั้งนี้เว้นแต่รถที่เดินบนราง ไม่ว่าจะเป็รถบรรทุก รถยนต์นั่งส่วนบุคคล รถยนต์โดยสาร รถสามล้อเครื่องโดยสาร เป็นต้น⁸

2.3.2 ความหมายของคำว่า ขำรถบกพร่อง

ความหมายของสินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Defective Product) หมายความว่า สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็เพราะเหตุจากความบกพร่องในการผลิตหรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา ค่าเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือกำหนดไว้แต่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ชัดเจนตามสมควร ทั้งนี้โดยคำนึงถึงสภาพของสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้

⁸ ภัทธศักดิ์ วรรณแสง. (2529). ความรับผิดชอบในความเสียหายซึ่งเกิดจากยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล. หน้า 13-14.

ความเสียหาย หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น

ความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นเรื่องทรัพย์สินที่ขายมีความเสื่อมเสียในเนื้อหาผิดไปจากสภาพปกติของทรัพย์สิน ซึ่งในเรื่องความชำรุดบกพร่องและความสำคัญผิดในคุณสมบัติของทรัพย์สินนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติของทรัพย์สิน เช่นเดียวกัน เพียงแต่ว่า กรณีความชำรุดบกพร่องนั้นจำกัดเฉพาะกรณีที่ทรัพย์สินที่ขายมีสภาพผิดไปจากสภาพปกติ เพราะมีความเสื่อมเสียแฝงอยู่

การออกกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่บกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือที่เรียกกันว่า “Product Liability Act” ขึ้นใช้ในประเศไทยนั้นมีที่มาจากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องมีการออกกฎหมายดังกล่าวขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภคและเป็นมาตรการป้องกันการผลิต การนำเข้า หรือการจำหน่ายสินค้าที่เป็นอันตราย อันเนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ⁹

ประเภทของความชำรุดบกพร่องของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นอาจเกิดขึ้นหลายสาเหตุ ได้แก่ ความบกพร่องในกระบวนการผลิต ความบกพร่องอันเกิดจากการออกแบบ ความบกพร่องเกี่ยวกับคำเตือนและการใช้ข้อแนะนำเกี่ยวกับการใช้ หรือความบกพร่องอันเกิดจากการค้นคว้าวิจัย เป็นต้น ดังนั้นจึงแยกสาเหตุความบกพร่องออกเป็น 4 ประเภท¹⁰ คือ

1) ความบกพร่องในการประกอบผลิตภัณฑ์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความผิดพลาดของเครื่องจักรหรือความผิดพลาดของแรงงาน หรืออาจเกิดจากการผลิต หรือจากการตรวจสอบวัตถุดิบก็ได้ ความเสียหายอันเกิดจากความบกพร่องต่างๆ เหล่านี้ สามารถหลีกเลี่ยงได้ หากผู้ผลิตมีมาตรการควบคุมคุณภาพสินค้าที่ดีพอ

2) ความบกพร่องในการออกแบบ หรือวางโครงสร้างของผลิตภัณฑ์ ถึงแม้ว่าการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ จะผ่านการผลิตอย่างถูกต้องตามกรรมวิธีการผลิตก็ตาม แต่ถ้าหากการออกแบบหรือการวางโครงสร้างผลิตภัณฑ์มีข้อผิดพลาด เช่น กรณีที่ผู้ออกแบบมิได้ใช้ความระมัดระวังเท่าที่ควร ตามหลักเกณฑ์ในทางวิชาการหรือในทางเทคนิคแล้ว ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน หรือการเลือกใช้วัตถุดิบที่ไม่เหมาะสม หรือการใช้ส่วนประกอบไม่ถูกต้อง ผลผลิตที่ได้ อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคได้

⁹ สมศักดิ์ นวตระกูลพิสุทธิ. (2546, ธันวาคม). “ร่างกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยกับผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง.” วารสารนิติศาสตร์, 33, 4. หน้า 680.

¹⁰ มานิตย์ วงศ์เสรี และคณะผู้วิจัย. (2544). ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้า. หน้า 8-9.

3) ความบกพร่องในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อาจมีสาเหตุมาจากความชำรุดบกพร่องในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นคำเตือนหรือข้อแนะนำเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์ เมื่อมีการนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตรายวางจำหน่าย ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะต้องมีข้อแนะนำและคำเตือนเกี่ยวกับวิธีการใช้ การเก็บรักษาอย่างถูกต้อง ซึ่งหากผู้บริโภคได้รับข้อมูลและวิธีการใช้ไม่ถูกต้อง อาจก่อให้เกิดความเสียหายและได้รับอันตรายจากการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้

4) ความบกพร่องในผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความเสี่ยง เป็นกรณีที่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นต่างๆ ที่เมื่อพิจารณาตามมาตรฐานทางเทคนิคและวิทยาการในเวลาที่มีการนำผลิตภัณฑ์นั้นออกจำหน่ายสู่ท้องตลาด ถือได้ว่าผลิตภัณฑ์นั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีอันตรายใดๆ ในขณะที่ใช้ แต่ความเสียหายจะเป็นที่รู้ได้ต่อเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว และหลังจากที่มาตรฐานทางเทคนิคและวิทยาการได้ก้าวหน้าถึงระดับที่พอจะพิสูจน์สาเหตุแห่งความเสียหายได้¹¹

หลักความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องทางสัญญาของผู้ขายหรือผู้แทนจำหน่ายต่อผู้ซื้อในความชำรุดบกพร่องนั้น ได้กำหนดไว้เป็นเบื้องต้นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 472 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ทรัพย์สินค้าซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่”

บทบัญญัติในมาตรา 472 นี้ สามารถแยกองค์ประกอบความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประการ คือ มีความชำรุดบกพร่อง และความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นเหตุให้ทรัพย์สินค้าซึ่งขายเสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติ หรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา ทั้งนี้ องค์ประกอบทั้งสองจะต้องเป็นเหตุเป็นผลกัน โดยผู้ขายจะต้องรับผิดชอบถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้ปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา เช่น ชี้อรยยนต์มาคันหนึ่ง แต่สिलลอกนิตหนึ่ง กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 472 ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบ¹² ถ้าหากรถยนต์ที่ซื้อชำรุดบกพร่องเพียงเล็กน้อยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดการเสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุด

¹¹ สุรศักดิ์ ต้นโสร้งประเสริฐ. (2533). สิทธิของบุคคลภายนอกในการเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่องโดยที่ตนเองไม่ได้ใช้หรือบริโภคสินค้านั้น. หน้า 75.

¹² วิษณุ เครื่องงาม. (2542). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. หน้า 222.

บทพ้องตามมาตรา 472 ยกเว้นมีข้อตกลงกันไว้เป็นพิเศษ ทั้งนี้ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการ แสดงเจตนา (Freedom of Contract)

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค

ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมในปัจจุบันได้พัฒนาขึ้นทำให้ระบบ เศรษฐกิจและการตลาดเปลี่ยนแปลงไป โดยมีกระบวนการผลิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น การผลิต สินค้าใช้วัตถุดิบที่ทันสมัยเกินกว่าที่ผู้บริโภคจะสามารถรู้หรือตรวจสอบได้ ประกอบกับการ ขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้สินค้าในตลาดมีการแพร่กระจายมากขึ้น ดังนั้นจากหลักกฎหมายเดิม ที่ว่า ผู้ซื้อต้องระวังจึงขาดความยุติธรรม เพราะผู้บริโภคไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีได้ ความระมัดระวังธรรมดาจึงไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้ ทำให้ประเทศต่างๆ เปลี่ยนแปลงหลัก กฎหมายที่เคยมีอยู่เดิมทั้งในแง่ความรับผิดชอบในทางสัญญาหรือละเมิดให้เอื้อต่อการเยียวยาผู้ใช้ ความเสียหายให้มากขึ้น ซึ่งทฤษฎีกฎหมายที่นำมาใช้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค มีดังนี้

2.4.1 แนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบในการทำสัญญา

ทฤษฎีความรับผิดชอบในทางสัญญา มีวิวัฒนาการมาจากทฤษฎีของนิติกรรม ซึ่งทฤษฎีนิติ กรรมมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโรมัน และนิติกรรมของชาวโรมันในยุคแรกๆ ยังยึดติดที่รูปแบบ (Form) เป็นหลัก แต่ก็มีการสร้างหลักเกณฑ์ทั่วไปไว้บ้าง เช่น เรื่องของเงื่อนไข (Conditio) เงื่อนไข เวลา (Dies) วิธีการ (Modus) เป็นต้น ต่อมาในกฎหมายโรมันยุคคลาสสิก ความเจริญทางด้าน การ คมนาคมและการผสมผสานของจารีตประเพณีกับทางปฏิบัติในทางเศรษฐกิจของกรีซ ได้สร้าง แนวทางสำหรับการสร้างรูปแบบของกฎหมายซึ่งยอมให้บุคคลมีความสามารถระดับหนึ่งโดยให้ สามารถออกกฎเกณฑ์สำหรับตนเอง (Autoregolamento) บังคับเกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเองได้ ตามรูปแบบของกฎหมาย การสร้างทฤษฎีทั่วไปของนิติกรรมเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ กล่าวคือตั้งแต่ ตอนปลายของศตวรรษที่ 18 และได้มีการศึกษากันอย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นในศตวรรษที่ 19 ใน ประเทศเยอรมันอันเป็นระยะเวลาที่มีการก่อตั้งของกฎหมายแห่งชาติเยอรมัน โดยแยกตัวออกจาก กฎหมายที่ใช้ร่วมกัน (Diritto Comune) และมีแนวทางที่จะให้ประมวลกฎหมายเป็นระบบ ความสัมพันธ์ของเอกชน โดยนำเอาความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) ที่ เป็นเหตุผลเบื้องต้นที่เน้นธรรมชาติของมนุษย์¹³ มาประกอบกับความคิดของสำนักกฎหมาย

¹³ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2526). นิติปรัชญา, ภาคสอง: บทนำทางประวัติศาสตร์. หน้า 134.

ประวัติศาสตร์(Historical Law School) ที่เน้นจิตวิญญาณของประชาชน¹⁴ มาสรุปรวมกันเป็นการยอมรับอำนาจการสร้างกฎหมายในเจตนาของประชาชนและยอมรับเสรีภาพ¹⁵

กล่าวโดยทั่วไป “สัญญา” ซึ่งเป็นนิติกรรมประเภทหนึ่งเกิดขึ้นจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายกล่าวคือต่างฝ่ายต่างกำหนดสิทธิและหน้าที่ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากหลักที่ว่า “เจตนา” เป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะแสดงเจตนาเป็นคำเสนอและอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเป็นคำสนอง เมื่อผู้รับคำเสนอทำคำสนองตอบรับคำเสนอแล้ว สัญญาจะเกิดขึ้นที่ เจตนาจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาการเกิดขึ้นและการมีผลของคู่สัญญา โดยสัญญาจะเกิดขึ้นและมีผลก็ต่อเมื่อเจตนาที่คู่สัญญาแสดงออกมาถูกต้องตรงกับเจตนาภายในที่แท้จริง

ความรับผิดชอบทางสัญญา หมายถึง เมื่อได้มีข้อตกลงกันไว้อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วคู่กรณีต้องปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นๆ ฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามย่อมจะต้องรับผิดชอบ (Responsa Bilite Contractuelle)

ความรับผิดชอบทางสัญญา หลักที่ว่า ผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายเป็นหลักกฎหมายที่ยอมรับกันทั่วโลก และเป็นหลักกฎหมายที่มีความสำคัญต่อความคล่องตัวและความมั่นคงทางการค้าพาณิชย์ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างยิ่ง¹⁶

การทำสัญญาแต่เดิมนั้น เราถือกันว่าคู่สัญญามีเสรีภาพที่จะตกลงทำสัญญากันอย่างใดก็ได้ แต่ปัจจุบันเริ่มมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อให้สัญญาบางชนิดต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นในเรื่องการทำสัญญาจึงมีหลักหรือทฤษฎีที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ทฤษฎีว่าด้วยหลักศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา ทฤษฎีว่าด้วยหลักเสรีภาพในการทำสัญญา และทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวในฐานะที่เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการทำสัญญา ซึ่งได้แก่หลักดังต่อไปนี้

2.4.1.1 ทฤษฎีหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา (Principle of Autonomy of Will)

ทฤษฎีว่าด้วยหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาเป็นทฤษฎีที่อาศัยความเป็นเหตุเป็นผลทางนิติปรัชญาว่าด้วยนิติสัมพันธ์ทางหนี้ ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของ “เจตนา” ของบุคคล ถือว่า “เจตนาของเอกชนมีค่าเหนือกว่าสังคม” (La Primante de Individu Sur La Socete)

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์. (2549). คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา. หน้า 27-28.

¹⁶ กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2542). ความรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขาย (ผลงานวิจัยเสริมหลักสูตร พ.ศ. 2532). หน้า 1.

เป็นพื้นฐานก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ทางสัญญา ซึ่งตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1) ทฤษฎีเจตนา (Will Theory) ถือเอาเจตนาภายใน กล่าวคือ การก่อให้เกิดและผลของสัญญาขึ้นอยู่กับเจตนาที่คู่สัญญามีอยู่โดยแท้จริงภายใน มิใช่เจตนาที่แสดงออกมาภายนอกเท่านั้น ตามทฤษฎีนี้จะยอมรับหลักเรื่องการแสดงออกซึ่งเจตนา ในกรณีที่ไม่สามารถพิสูจน์ถึงเจตนาที่แท้จริงได้เท่านั้น เป็นทฤษฎีที่มุ่งคุ้มครองผู้แสดงเจตนา

2) ทฤษฎีการแสดงเจตนา (Declaration Theory) ถือเอาเจตนาที่แสดงออกมาภายนอก เนื่องจากไม่มีผู้ใดสามารถล่วงรู้เจตนาภายในของผู้แสดงเจตนาได้ โดยสัญญาถูกพิจารณาว่าเป็นข้อเท็จจริงทางสังคมซึ่งต้องให้ความมั่นคงที่ดีที่สุดแก่บุคคลที่รู้หรือเห็นได้เฉพาะที่แสดงออกมาเท่านั้น เป็นทฤษฎีที่มุ่งคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้รับการแสดงเจตนา¹⁷

ทฤษฎีหลักเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดสัญญาที่มีผลบังคับระหว่างคู่สัญญา โดยการแสดงเจตนาของคู่สัญญาเอง ทั้งนี้เพราะกฎหมายที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมในอันที่จะปรับกับปัญหาหลายกรณีที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีกว่า ควรจะปล่อยให้เอกชนมีความคิดริเริ่มในการกำหนดและบังคับตามสิทธิของพวกเขา หลักเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาเป็น “ทฤษฎี” ที่พบอยู่ในระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) มากกว่าในระบบจารีตประเพณี (Common Law) ระบบประมวลกฎหมายยอมรับทฤษฎีเรื่องความยินยอมในสัญญาดังจะเห็นได้จากกฤษฎีกาที่ว่า “สัญญาที่มีผลสมบูรณ์ย่อมมีผลบังคับ” หรือ “สัญญาต้องเป็นสัญญา” (Pacta Sunt Servanda) ความเห็นนี้ตรงกับหลักกฎหมายที่ว่า “สัญญาจะก่อให้เกิดหนี้ทางกฎหมายได้ต้องมาจากความยินยอมของคู่กรณี และกฎหมายก็มีหน้าที่ในอันที่จะบังคับให้เป็นไปตามเจตนาของคู่กรณี” กล่าวโดยสรุป หลักดังกล่าวข้างต้นนี้มีหลักเกณฑ์ว่า “บุคคลต้องมีอิสระในการทำสัญญาตามที่เขาต้องการโดยปราศจากการแทรกแซง”¹⁸

2.4.1.2 ทฤษฎีหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract)

ทฤษฎีหลักเสรีภาพในการทำสัญญานับเป็นพื้นฐานของหลักกฎหมายนิติกรรม-สัญญา ที่ใช้กันแพร่หลายอยู่ทั่วไป และมีความเกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ของนิติกรรม-สัญญา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคู่สัญญา วัตถุประสงค์ของสัญญา หรือแบบของสัญญา และตามที่กล่าวมาแล้วว่า “หลักเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา” เป็นหลักกฎหมายซึ่งให้ความเป็นอิสระแก่บุคคลในการที่จะทำสัญญาตามที่เขาต้องการ ส่วนหลักเกณฑ์เรื่องเสรีภาพในการทำสัญญาถือเป็นเพียงนโยบายทาง

¹⁷ อรนุช อาษาทองสุข. (2536). การควบคุมและแก้ไขปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม. หน้า 5.

¹⁸ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2535). กฎหมายว่าด้วยสัญญา. หน้า 81-82.

กฎหมาย (Legal Policy) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพของบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงสิทธิของเขาได้ตามที่ ต้องการ และเป็นหลักที่ทำให้เสรีภาพอย่างสมบูรณ์แก่คู่สัญญาในการที่จะกำหนดชนิด แบบ และ เนื้อหาของสัญญาและขณะเดียวกันก็เป็นการจำกัดขอบเขตการแทรกแซงของรัฐในการทำสัญญาของ คู่กรณีให้อยู่ในวงที่จำกัดที่สุด¹⁹ และในศตวรรษที่ 19 ได้มีการพัฒนาหลักอิสระในทางแพ่ง (Private Autonomy) ขึ้นมาอีกหลักหนึ่งเพื่อใช้ในการพิจารณาประกอบกับหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา โดยหลักอิสระในทางแพ่ง หมายถึง การที่บุคคลสามารถจัดการชีวิตส่วนตัวของตนได้โดยอิสระ ภายใต้อำนาจของกฎหมาย ซึ่งสิ่งที่บุคคลจัดการภายใต้หลักอิสระในทางแพ่งนี้สามารถจัดการได้ทั้ง เรื่องส่วนตัวและเรื่องทรัพย์สิน ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แนวความคิดเรื่องเสรีภาพในการทำ สัญญาเริ่มเสื่อมถอยลง เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงบุคคลแต่ละคนมีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียม กันประกอบกับมีข้อเท็จจริงอยู่ 3 ประการที่เป็นเหตุผลสำคัญในการทำลายเสรีภาพในการทำสัญญา ตามกฎหมายสัญญาคลาสสิก สิ่งแรกคือ การเกิดขึ้นและการใช้แบบสัญญามาตรฐานอย่างกว้างขวาง ประการที่สองคือ การเสื่อมสลายของหลักความมีอิสระในการเลือกและเจตนาในกฎหมายลักษณะ นี้ และประการที่สาม คือ การปรากฏขึ้นของคู่สัญญาที่เป็นผู้บริโภคร²⁰ ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามา แทรกแซงโดยการออกกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นมาเพื่อคุ้มครองบุคคลที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า โดยการกระทำเช่นนี้เป็นการคำนึงถึงสถานะของบุคคล (Status)

2.4.2 แนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิด

แนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิด ละเมิดนั้นถือเป็นบ่อเกิดแห่งหนึ่งอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ทำละเมิดมีหน้าที่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย จึงเป็นหน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย มิใช่เกิดจากข้อตกลงของคู่กรณี ต่างกับสัญญาซึ่งเป็น ข้อตกลงของบุคคลสองคนเพื่อก่อความผูกพันระหว่างกันโดยเป็นหน้าที่ต้องปฏิบัติหรืองดเว้นการ อย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย กฎหมายจึงรับรองว่าคู่กรณีมีอำนาจบังคับกันนั้นได้ เมื่อมีการล่วงสิทธิผิดหน้าที่ และเกิดความเสียหายขึ้นทำให้เกิดเป็นหนี้ ซึ่งจะต้องชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่กฎหมายกำหนดไว้²¹ ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ ได้อธิบายว่า การกระทำที่เป็นผิดสัญญาอาจเป็นละเมิดในตัวเองก็ได้ ถ้าการกระทำนั้นละเมิดสิทธิเด็ดขาดของ

¹⁹ แห่ล่งเคิม.

²⁰ P.S. Atiyah. (1995). *An Introduction to the Law of Contract*. p. 15.

²¹ สุขุม สุภนิตย์ ค (2532). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. หน้า 4-5.

ผู้อื่นด้วย²² ดังนั้นผู้ซื้อสินค้าสามารถฟ้องร้องผู้ขายหรือผู้ผลิตได้ตามกฎหมายลักษณะละเมิด หากสินค้าที่ซื้อมานั้นมีความชำรุดบกพร่องหรือเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัยและก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ซื้อในการฟ้องร้องคดีตาม มาตรา 420 นั้น โจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายหรือ “Fault” อันเป็นความผิดของจำเลยนั่นเอง ซึ่งภาระการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อนั้นยุ่งยากมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข้อเท็จจริงและหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตและจำหน่ายสินค้านั้นอยู่ในความรู้และความครอบครองของผู้ผลิตเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาก็ไม่ชัดเจนว่าจะลดภาระการพิสูจน์ของโจทก์โดยการนำหลักเหตุการณ์ย่อมแจ้งอยู่ในตัว (Res Ipsa Loquitur) ซึ่งใช้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี หรือจะมีวิธีการที่จะลดภาระของโจทก์ในเรื่องภาระการพิสูจน์ โดยให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับจำเลยได้อย่างไร ฉะนั้น จึงได้มีการพัฒนาทฤษฎีกฎหมายในทางละเมิดขึ้น ดังนี้

2.4.2.1 ทฤษฎีรับภัย (Theory of Risk)

ทฤษฎีรับภัยนี้เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางละเมิดตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความคุ้มครองและชดเชยความเสียหายที่เกิดแก่ชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของผู้เสียหาย โดยไม่คำนึงถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายว่า ได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ แต่ถือหลักว่า เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นก็จะต้องมีผู้ชดใช้ความเสียหายนั้น กล่าวคือ “ผู้ใดก่อให้เกิดความเสียหายผู้นั้นต้องจ่าย” (He who breaks must pay) เพราะถือว่า เมื่อได้กระทำการใดๆ ขึ้นแล้ว ย่อมต้องได้รับผลจากการกระทำของตน และหากความเสียหายเกิดขึ้นแก่บุคคลใดๆ บุคคลผู้กระทำต้องรับผิดชอบจากความเสียหายนั้นด้วย ทฤษฎีนี้ต่อมาได้พัฒนาเป็นทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)

2.4.2.2 ทฤษฎีความผิด (Fault Theory)

ทฤษฎีความผิดนี้ได้พัฒนามาจากทฤษฎีรับภัย โดยเน้นแต่การหาผู้ก่อให้เกิดความเสียหายมารับผิดเป็นสำคัญ เพราะถือว่าผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นเป็นผู้ที่ประพฤติดีศีลธรรม ประกอบกับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจการค้าแบบเสรี ที่ให้ความสำคัญในความเท่าเทียมกันแห่งสิทธิของบุคคลจนทำให้ระบบอุตสาหกรรมพัฒนาไปเป็นอย่างมาก ซึ่งผลจากหลักในทฤษฎีรับภัยที่ว่า ผู้กระทำต้องรับผิดแม้ปราศจากความผิด จึงเห็นได้ว่าเกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ประกอบการและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เพราะทำให้ผู้ประกอบการไม่

²² จิตติ ดิงสภักดิ์. (2523). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้. หน้า 194.

กล้าที่จะลงทุนดำเนินการในด้านอุตสาหกรรม และ ไม่กล้าที่จะผลิตสินค้าใหม่ขึ้นมา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ ทฤษฎีนี้ถือหลักว่า ผู้ประกอบการจะต้องรับผิดชอบในความเสียหาย อันเกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าหรือบริการก็ต่อเมื่อมีส่วนผิดในการผลิตหรือจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการ โดยเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ (Liability Based on Fault) และถือว่าผู้ประกอบการ ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายสินค้ามีหน้าที่ต้องระมัดระวัง (Duty to Take Care) ในการผลิต จำหน่ายสินค้าและการให้บริการที่ได้มาตรฐานรวมทั้งในบางกรณีที่เป็นสินค้าที่ก่อให้เกิดอันตราย ผู้ประกอบการ ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายยังต้องมีหน้าที่ให้คำแนะนำในการใช้สินค้าตลอดจนมีคำเตือนให้ผู้บริโภคได้ทราบถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้สินค้าหรือบริการนั้นๆ²³ การเปิดโอกาสให้มีการพิสูจน์ความผิดทำให้ทฤษฎีความผิด (Fault Theory) ได้รับการยอมรับและถือเป็นทฤษฎีพื้นฐานของกฎหมายลักษณะละเมิดมาจนถึงปัจจุบัน²⁴ และการเรียกร้องให้ชดใช้ความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ โดยอาศัยหลักนิติสัมพันธ์ทางสัญญา (Privity of Contract) และหลักความรับผิดชอบบนพื้นฐานความผิด (Liability Based on Fault) ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับความคุ้มครองมากกว่าผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย เพราะทัศนคติทางสังคมที่เห็นว่าเป็นการเพิ่มภาระที่หนักเกินไปให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่จะต้องรับผิดชอบต่อบริโภคจำนวนมากที่ซื้อสินค้าหรือใช้บริการ โดยผู้ขายสินค้าหรือผู้ให้บริการไม่สามารถทราบถึงคุณลักษณะของผู้บริโภคดังกล่าวได้ และเห็นว่าข้อมเป็นการดีกว่าในการที่จะให้ผู้บริโภคเหล่านั้นต้องรับภาระไปเอง นอกจากนี้ พฤติกรรมของผู้ผลิตก็ไม่ใช่สาเหตุโดยตรงที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคที่ใช้สินค้าหรือบริการ หลักนี้ได้รับการยอมรับและยึดถือเป็นแนวของศาลอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอยู่กว่าครึ่งศตวรรษ แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตและการจำหน่ายสินค้าเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้บริโภคอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะไม่สามารถตรวจพบว่ามีสินค้าที่ซื้อนั้นชำรุดบกพร่องหรือไม่ในขณะที่ซื้อสินค้าหรือก่อนจะบริโภคได้ ทำให้ทัศนคติทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยจะเห็นได้ว่าผู้ผลิต ผู้จำหน่ายหรือผู้ขายปลีก มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายต่อผู้บริโภคคนสุดท้าย (Ultimate Consumer) ด้วย เพราะผู้ผลิตเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าโดยตรง การที่สินค้าตกไปอยู่ในมือของผู้ซื้อและเกิดอันตรายขึ้น แม้ผู้ผลิตจะไม่มีนิติสัมพันธ์กับผู้ซื้อก็ไม่ใช่สาเหตุที่จะยกขึ้นเป็นข้ออ้างเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิด ซึ่งกว่าที่ศาลจะยอมรับหลักที่ให้ผู้บริโภคหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้ผลิตหรือจำหน่ายในทางละเมิดได้นั้น ศาลได้ค่อยๆ ยอมรับเฉพาะในสินค้าบางประเภทก่อน โดยเริ่มจากสินค้าที่เป็น

²³ คัมภีร์ แก้วเจริญ ก (2525). “ละเมิดเนื่องจากทรัพย์สินอันตราย.” วารสารนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 12, 4. หน้า 153.

²⁴ สุขุม สุภนิคย์ ค เล่มเดิม. หน้า 7-8.

อันตรายโดยสภาพ (Inherently Dangerous Thing) เช่น ยารักษาโรคที่เป็นอันตราย แล้วค่อยขยายไปถึงสินค้าทุกชนิดที่อาจเกิดอันตรายได้ ถ้าผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการประมาทเลินเล่อในการผลิตสินค้าขึ้น โดยสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภคในความเสียหายที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ของตนโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ผลิตและผู้บริโภคจะมีนิติสัมพันธ์กันหรือไม่²⁵ หลักการดำเนินคดีโดยผู้บริโภคคนสุดท้าย (Ultimate Consumer) แม้จะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการไม่มีนิติสัมพันธ์กันระหว่างคู่สัญญาทำให้ผู้บริโภคคนสุดท้ายไม่อาจฟ้องร้องต่อผู้ประกอบการ ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายได้นั้น แต่ในการฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ผลิต ผู้บริโภคมีหน้าที่ในการพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้ผลิตมิได้ใช้ความระมัดระวังในการผลิตดังเช่นวิญญูชนพึงต้องกระทำ แต่หากเป็นการฟ้องให้ผู้ขายปลีกให้ต้องรับผิดชอบจะต้องนำสืบให้เห็นได้ว่าผู้ขายปลีกนั้นมีเหตุอันควรที่จะรู้ถึงอันตรายของสินค้านั้น แต่มิได้แจ้งให้ผู้บริโภคทราบ ซึ่งการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตนั้นกระทำได้ยาก เพราะกระบวนการผลิตทั้งหมดเป็นเรื่องที่อยู่ในความควบคุมของผู้ผลิตเพียงฝ่ายเดียว ผู้บริโภคซึ่งเป็นเพียงประชาชนธรรมดาไม่อาจรู้ได้ อีกทั้งกระบวนการผลิตในปัจจุบันมีความซับซ้อน มีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ทำให้การที่จะพิสูจน์ว่า ความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้นเป็นผลมาจากขั้นตอนใดในการผลิต ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาผู้บริโภคโดยทั่วไปย่อมไม่สามารถพิสูจน์เองได้ หรือไม่สามารถว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญให้มาพิสูจน์ได้ เมื่อผู้บริโภคไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ความเสียหายเกิดจากความผิดของผู้ผลิต ศาลจึงไม่อาจพิพากษาให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบโดยอาศัยหลักในเรื่องละเมิดได้²⁶ ซึ่งไม่เป็นธรรมต่อ ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ดังนั้นจึงได้มีการนำหลักการหลักการพิสูจน์ (Doctrine of Res Ipsa Loquitur) อันเป็นการแสดงถึง “สิ่งที่พิสูจน์ตัวของมันเอง” (The Thing Speaks for Itself) โดยถือเอาพยานแวดล้อมกรณี (Circumstantial Evidence) มาเป็นเครื่องสันนิษฐาน โดยการสันนิษฐานความผิด (Presumption of Fault) ของผู้ผลิต เพื่อให้ผู้ผลิตต้องพิสูจน์ว่าตนเองมิได้ประมาทเลินเล่อ ทั้งนี้เพราะสินค้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ผลิต หากผู้ผลิตได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรในการควบคุมการผลิต ผู้บริโภคย่อมไม่ได้รับอันตรายจากสินค้านั้น แต่การนำหลักเหตุการณีย่อมแจ้งอยู่ในตัว (Res Ipsa Loquitur) มาใช้นั้น โจทก์ยังต้องมีหน้าที่เบื้องต้นที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ไม่มีเหตุแทรกซ้อนเข้ามาในภายหลังที่สินค้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นออกจากโรงงานผู้ผลิต หลักนี้ช่วยผ่อนคลายนปัญหา

²⁵ Steven Emanuel Law Outlines: Torts Casebook Edition, Keyed to Prosser, Wade and Schwartz. (1982). **Torts** (7th ed.). p. 266.

²⁶ Dix W. Noel and Jerry J. Phillips. (1981). **Products Liability in a Nutshell** (2d ed.). p. 28-31.

เรื่องภาระการพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ผลิต ซึ่งหลักดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคได้รับการชดเชยค่าเสียหายได้มากขึ้น

2.4.2.3 ทฤษฎีความรับผิดโดยเด็ดขาดหรือทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด

เนื่องจากทฤษฎีความรับผิด ไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคได้อย่างเต็มที่ ทำให้นักกฎหมายพยายามหาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายมากยิ่งขึ้น ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบของแนวคิดนี้ โดยสร้างหลักเกณฑ์ว่า ผู้ผลิต หรือผู้จำหน่ายจะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง และเป็นอันตราย โดยไม่คำนึงถึงความผิดในส่วนของผู้ผลิต หรือผู้จำหน่าย และไม่คำนึงถึงนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายกับผู้บริโภคแต่อย่างใด โดยเป็นที่ยอมรับกันว่า บุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นบุคคลนั้นต้องรับผิด (He who breaks must pay)²⁷ หลักการนี้ได้รับอิทธิพลมาจาก “แนวความคิดนโยบายสาธารณะ” (Public Policy) ซึ่งมีหลักการให้รัฐดำเนินการปกครองประเทศโดยเน้นผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ โดยสนับสนุนให้มีการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมความสุขของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีความมุ่งหมายที่จะควบคุมผลประโยชน์ส่วนบุคคลเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม อันเป็นการวางหลักกฎหมายที่กำหนดความรับผิดทางละเมิดเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะแม้จะเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพของเอกชน ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำละเมิดในบางกรณี ในลักษณะที่เป็นการปิดปากมิให้ปฏิเสธความรับผิด ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักและยอมรับกันในหลักความผิดโดยเคร่งครัด²⁸

2.4.2.4 ทฤษฎีหลักผู้ซื้อต้องระวัง

หลักผู้ซื้อต้องระวัง หมายความว่า ผู้ซื้อต้องระวังตรวจสอบทรัพย์สินที่จะซื้อขายก่อนลงมือซื้อ หากไม่ตรวจให้ดี ถ้าภายหลังปรากฏว่ามีความชำรุดบกพร่องจะเอาทรัพย์สินนั้นมาคืนแก่ผู้ขายไม่ได้²⁹

หลักผู้ซื้อต้องระวังเป็นหลักกฎหมายดั้งเดิม ซึ่งเป็นสุภาษิตกฎหมายที่เขียนเป็นภาษาลาติน แนวคิดในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้พัฒนาขึ้นอย่างช้าๆ ภายหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในสมัยศตวรรษที่ 18 เนื่องจากก่อนหน้านี้สินค้าและบริการต่างๆ ที่มีขายในท้องตลาดเป็นสินค้าที่มีขั้นตอนในการผลิตไม่ยุ่งยากและไม่สลับซับซ้อนดังเช่นปัจจุบัน ผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคจึงสามารถตรวจสอบความชำรุดบกพร่องของสินค้าได้ง่ายๆ ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงได้กลายมาเป็น

²⁷ Willian L. Prosser. (1971). **Handbook of the Law of Torts** (4 th ed.). p. 492.

²⁸ คัมภีร์ แก้วเจริญ ข (2527, มกราคม). “ละเมิดกับสังคม.” วารสารอัยการนิเทศ, 46, 1. หน้า 100-101.

²⁹ สำนักวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. (2551). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.

หลักประการหนึ่งของกฎหมายว่าด้วยการซื้อขาย นั่นคือหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat Emptor)³⁰ โดยหากผู้ซื้อไม่ตรวจสอบสินค้าที่จะซื้อขายให้ดี หรือเห็นได้ชัดเจนว่าสินค้านั้นมีความชำรุดบกพร่อง แต่ก็ยังซื้อสินค้านั้นไป ถือว่าผู้ซื้อนั้นขาดความระมัดระวังเอง ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ หลักกฎหมายดังกล่าวปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 ที่ว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบหากผู้ซื้ออยู่แล้วในขณะที่ซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้ หากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชนและความชำรุดบกพร่องนั้นเห็นเป็นประจักษ์ในเวลาส่งมอบสินค้านั้น เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม กระบวนการผลิตสินค้าต่างๆ เริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้นและได้มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ซับซ้อนมาใช้ในกระบวนการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันได้มีการนำเอาเทคโนโลยีนาโน (Nanotechnology) เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตอย่างแพร่หลายทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถทราบได้ว่า ในขณะที่ซื้อสินค้ามีความชำรุดบกพร่องหรือไม่ปลอดภัยอย่างไร ซึ่งความชำรุดบกพร่องหรือความไม่ปลอดภัยของสินค้าเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นจากวัตถุดิบหรือวัสดุที่ไม่มีความปลอดภัย หรือเกิดจากความบกพร่องในกระบวนการผลิตของผู้ผลิตสินค้านั้นเอง หรือวิทยาการในขณะที่ผลิตสินค้านั้น ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าความชำรุดบกพร่องนั้นจะเกิดขึ้น (State of the Art) เช่น กรณีผลกระทบจากการทิ้งแบตเตอรี่รถยนต์เก่าในญี่ปุ่น และกรณีที่ยังไม่ทราบว่าเกิดผลกระทบขึ้นหรือไม่ เช่น ผลกระทบจากการใช้โทรศัพท์มือถือเป็นระยะเวลานานๆ นอกจากนี้ในด้านการเพิ่มจำนวนการผลิตเพื่อประหยัดต้นทุนการผลิต (Economic of Scale) และการขยายตัวอย่างรวดเร็วของตลาด โดยไม่มีพรมแดน ทำให้สินค้าหลากหลายชนิดกระจายไปยังผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งในจำนวนนี้มีสินค้าที่ชำรุดบกพร่องและสินค้าที่ไม่ปลอดภัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยผู้บริโภคไม่สามารถที่จะทราบได้เลยว่าสินค้านั้นมีความปลอดภัยหรือไม่ จึงทำให้ผู้บริโภคอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ³¹ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้รัฐเข้ามาคุ้มครองผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น โดยเห็นได้ว่าในทศวรรษที่ 1960 ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการประกาศรับรองสิทธิของผู้บริโภคที่สำคัญ 4 ประการคือ

- 1) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการอย่างเพียงพอก่อนที่จะซื้อ (Right to be Informed)
- 2) สิทธิที่จะตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ โดยอิสระ (Right to Choose)
- 3) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากสินค้า (Right to Safety)

³⁰ ปกรณ์ นิลประพันธ์. (2548). การพัฒนามาตรการคุ้มครองผู้บริโภค. สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2551, จาก [http://www.nidambe11.net/konimiz/2005q1/article 2005 February 10p8.htm](http://www.nidambe11.net/konimiz/2005q1/article%202005%20February%2010p8.htm).

³¹ วชิรรา ตปนิยพันธ์. (2552). มาตรการคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับอันตรายจากสินค้า: ศึกษากรณีการเรียกร้องค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย. หน้า 26-27.

4) สิทธิที่จะเรียกร้องค่าทดแทนจากผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือไม่มีความปลอดภัย (Right to Compensation)

เมื่อประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นใช้บังคับเป็นการเฉพาะประเทศต่างๆ ได้ตรากฎหมายดังกล่าวขึ้นใช้บังคับในเวลาต่อมา ซึ่งทั้งนี้รวมถึงประเทศไทยด้วย สำหรับแนวคิดหลักในการออกกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมี 2 แนวคิด คือ

แนวคิดแรก เห็นว่าการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนหนึ่งของการค้าที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Trade Practices) ซึ่งถือว่าการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่กำกับการแข่งขันทางการค้า เช่น ประเทศออสเตรเลีย

แนวคิดที่สอง เห็นว่าการคุ้มครองผู้บริโภคต้องใช้มาตรการเฉพาะ ซึ่งแยกออกมาเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งต่างหาก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย

การคุ้มครองผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นแนวคิดแบบใดหรือของประเทศใดก็ตามจะมีลักษณะที่สำคัญเหมือนกัน 2 ประการคือ การผลักภาระการพิสูจน์ (Onus of Proof) ในเรื่องทางเทคนิคให้แก่ผู้ผลิตหรือผู้ขายสินค้า โดยผู้บริโภคมีหน้าที่พิสูจน์เพียงว่า ตนได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือไม่ปลอดภัยอย่างไรเท่านั้น และการให้รัฐมีอำนาจดำเนินคดีแทนผู้บริโภค

สำหรับมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภคแบ่งออกได้เป็น 2 มาตรการ คือ มาตรการก่อนที่สินค้าจะเข้าสู่ตลาด (Pre-market Control Measure) กับมาตรการหลังจากที่สินค้าเข้าสู่ตลาดแล้ว (Post-market Control Measure)

2.5 แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของสินค้าประเภทรถยนต์ก่อนจำหน่ายของต่างประเทศ

แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของสินค้าประเภทรถยนต์ก่อนจำหน่ายของต่างประเทศ ดังรายละเอียดดังนี้

2.5.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคนั้นมีพัฒนาการเกี่ยวกับ “สิทธิ” ของประชาชนเป็นพื้นฐาน สิทธิของผู้บริโภคในความเข้าใจของชาวอเมริกันแสดงออกทางรูปธรรมโดยการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากการบริโภคแก้ปัญหา มิได้เป็นการรอคอยฝ่ายเดียวโดยถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐทั้งหมด กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นกฎหมายเฉพาะในแต่ละมลรัฐมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ข้อใหญ่ใจความไม่มีความแตกต่างกันในแง่ของการกำหนดแนวนโยบายในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ข้อที่ควร

สังเกตก็คือ แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นยึดโยงอยู่กับระบบการค้าเสรีและการแข่งขันทางการค้าที่เป็นธรรม ดังนั้นในภาพรวมของนโยบายจึงแสดงออกให้เห็นผ่านทางกฎหมายสหพันธรัฐ ซึ่งกำหนดให้รัฐบาลกลางดำเนินการให้เกิดการค้าที่มีความเป็นธรรมต่อทั้งคู่แข่งทางธุรกิจและเป็นธรรมต่อผู้บริโภค กฎหมายที่กำกับดูแลกิจการพาณิชย์ของประเทศเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมชื่อ The Federal Trade Commission Act และกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยในผลิตภัณฑ์ ชื่อ The Consumer Product Safety Act รวมทั้ง The Federal Food, Drug and Cosmetic Act

2.5.2 ประเทศญี่ปุ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่เน้นการใช้มาตรการด้านกฎหมายของรัฐเป็นหลัก กล่าวคือ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นเป็นผู้ออกกฎหมาย บังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าและบริการของประชาชน ดังจะเห็นได้จากการมีกฎหมายพื้นฐานเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่เรียกว่า The Consumer Protection Fundamental Law ในปี ค.ศ. 1973 สภาได้ผ่านกฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยในการบริโภค ชื่อ Consumer Product Safety Law กำหนดเครื่องหมายสัญลักษณ์ของความปลอดภัยในสินค้าทั่วไป ถ้าหากสินค้าใดไม่มีตราสัญลักษณ์ที่กำหนดไว้ไม่สามารถจำหน่ายในตลาดได้ เครื่องหมายนี้เป็นเครื่องหมายที่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาล แต่ปัจจุบันแนวโน้มที่จะลดบทบาทภาครัฐ ทำให้มีการกำหนดประเภทสินค้าที่ต้องได้ตราสัญลักษณ์น้อยลง และยอมให้ผู้ประกอบการเป็นผู้ตรวจสอบความมีมาตรฐานและให้สัญลักษณ์มากขึ้น ในปี ค.ศ. 1994 สภาผ่านกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ Product Liability Law กล่าวคือ ให้ผู้บริโภคได้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายได้โดยไม่ต้องนำสืบถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เพียงแต่นำสืบว่ามีความบกพร่องในผลิตภัณฑ์และความเสียหายเกิดขึ้นจากความบกพร่องนั้นนับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งเพื่อชดเชยเยียวยาได้

2.6 แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยของสินค้าประเภทรถยนต์ก่อนจำหน่ายในประเทศไทย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์นั้น ในความรับผิดทางสัญญา (Contract or Warranty Liability) เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของคู่สัญญาและมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น เนื่องจากคู่สัญญาต่างก็มีหน้าที่ซึ่งกันและกัน หากฝ่ายใดไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ได้ย่อมต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น ดังนั้น ความรับผิดในทางสัญญาจะเกิดต่อเมื่อมีการ

ผิดสัญญาหรือเป็นความผิดจากคำรับประกันเกี่ยวกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้ตกลงไว้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายประการอื่น อันเป็นผลมาจากสินค้าชำรุดบกพร่อง (Consequential Damage) ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่เกิดต่อชีวิตหรือทรัพย์สิน แต่ผู้ขายยังคงต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในกรณีที่คำรับประกันคุณภาพของสินค้า ในขณะที่มีการซื้อขาย หรือผู้ขายได้ออกลด หลอกหลวง โดยมีการปกปิดความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่ได้ซื้อขาย³²

2.6.1 หลักความรับผิดในผลิตภัณฑ์ทางสัญญา

หลักความรับผิดทางสัญญานั้น สามารถแยกได้ดังนี้

2.6.1.1 หลักความรับผิดตามคำรับประกัน กรณีมีความเสียหายอันเนื่องมาจากสินค้าชำรุดบกพร่องอันเป็นความรับผิดในทางสัญญาซื้อขายนั้น เป็นกรณีที่ผู้ขายได้ให้คำรับรองหรือหลักประกันแก่ผู้ซื้อว่าผู้ขายจะรับผิดชอบ ดังนั้นจึงอาจเรียกได้ว่าความรับผิดในคำรับประกัน (Warranty) ซึ่งคำนี้เป็นคำในกฎหมายสัญญาของต่างประเทศ ซึ่งหมายถึง ข้อความใดๆ ที่แสดงออกถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งผู้แสดงข้อความนั้นรับประกันว่าสินค้านั้นมีคุณสมบัติและข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่แสดงไว้และยืนยันว่า หากไม่เป็นไปตามนั้นตนยินยอมจะรับผิดชอบ³³ ซึ่งข้อสัญญาว่าจะรับผิดชอบหรือการรับประกันมี 2 ลักษณะ คือ

1) การรับประกันโดยชัดแจ้ง (Express Warranty) หมายถึง คำรับรองหรือรับประกันที่ผู้ขายหรือผู้ผลิตได้แสดงออกอย่างชัดแจ้งด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นโดยการโฆษณาหรือวิธีอื่นใด และถ้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมิได้เป็นไปตามที่แสดงไว้ ผู้ซื้อหลงเชื่อผู้ขาย และ ผู้ซื้อได้รับความเสียหายหรือบาดเจ็บจากการหลงเชื่อนั้น ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายได้โดยตรงจากผู้ขายตามสัญญา³⁴

2) การรับประกันโดยปริยาย (Implied Warranty) หมายถึง คำรับรองหรือรับประกันที่ผู้ขายพึงมีต่อผู้ซื้อ แต่ไม่ได้แสดงออกโดยชัดแจ้ง เป็นการรับประกันที่มีกฎหมายรับรองและสร้างภาระความรับผิดให้แก่ผู้ขายว่าได้รับรองหรือรับประกันไว้เช่นนั้น แม้ว่าผู้ขายอาจไม่ได้รับรองเลยก็ตาม กล่าวคือ การรับประกันโดยปริยายย่อมมีอยู่แม้ผู้ขายจะมิได้ตกลงด้วยก็ตาม เพราะกฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องหรือความเสียหายจากสินค้าที่

³² ปิยะกุล บุญเพิ่ม. (2524). ความรับผิดชอบในการผลิตและการจำหน่ายสินค้า. หน้า 148.

³³ วิษณุ เครืองาม. เรื่องเดิม. หน้า 215.

³⁴ ญรัฐกร ปัทมสิงห์ ณ อยุธยา. (2524, มีนาคม). ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการผลิต.

ไม่ปลอดภัยนั้น เช่น การรับประกันเรื่องกรรมสิทธิ์ (Warranty of Title) กล่าวคือ ผู้ขายรับรองว่าตนมีสิทธิที่จะโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ซื้อ หากโอนไม่ได้ผู้ขายยินยอมรับผิดชอบทุกประการ เรื่องการรับประกันภาระติดพัน (Warranty Against Encumbrances) โดยผู้ขายรับรองว่าตนมีสิทธิที่จะโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ซื้อ หากโอนไม่ได้ผู้ขายยินยอมรับผิดชอบทุกประการ เรื่องการรับประกันภาระติดพัน (Warranty Against Encumbrances) โดยผู้ขายรับรองต่อผู้ซื้อสินค้าว่าสินค้าที่ขายนั้นปลอดภาระติดพันใดๆ ทั้งสิ้น เรื่องการรับประกันการใช้สอยสินค้าให้สมประโยชน์ตามความมุ่งหมายโดยเฉพาะ (Warranty of Fitness for a Particular Purpose) และการรับประกันเรื่องการใช้สอยสินค้าสมประโยชน์ตามวิสัยของการใช้ทั่วไป (Warranty of Merchantability)

2.6.1.2 หลักความสัมพันธ์ทางสัญญา (Privity of Contract)

หลักเกณฑ์ที่สำคัญของหลักความรับผิดชอบในทางสัญญาก็คือ หลักความสัมพันธ์ตามสัญญา (Privity of Contract) ซึ่งคู่กรณีที่จะเรียกร้องให้รับผิดชอบกันได้ จะต้องมีความสัมพันธ์ในทางสัญญาต่อกัน มีผลทำให้ผู้บริโภครู้สึกได้รับความเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญา หรือผิดคำรับประกันเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งการจะดำเนินคดีต่อผู้ขายจะต้องมีความสัมพันธ์ตามสัญญากับผู้ขายด้วย หรืออีกนัยหนึ่งต้องเป็นผู้ซื้อสินค้าจากผู้ขายโดยตรง แต่โดยปกติผู้บริโภครู้สึกได้รับความเสียหายจากสินค้าชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น อาจไม่ใช่ตัวผู้เสียหายเอง อาจเป็นคนในบ้าน ลูกจ้าง เป็นผู้ใช้สินค้านั้นแทน จึงขาดความสัมพันธ์ในทางสัญญากับผู้ขายหรือผู้ผลิต ทำให้ไม่สามารถที่จะเยียวยาความเสียหายตามหลักสัญญาได้³⁵ เพราะผู้บริโภครู้สึกได้รับความเสียหายจากการใช้สินค้าไม่ใช่คู่สัญญากับผู้ขายหรือผู้ผลิต

หลักความสัมพันธ์ทางสัญญานับเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการคุ้มครองผู้บริโภครู้สึกไม่สามารถจะเยียวยาความเสียหายให้กับผู้บริโภครู้สึกซึ่งมิได้เป็นคู่สัญญากับผู้ประกอบการธุรกิจโดยอาศัยมูลสัญญาได้ ดังนั้นเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น ผู้บริโภครู้สึกจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ จึงเห็นได้ว่าข้อจำกัดของการใช้หลักกฎหมายความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา และการเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถตกลงต่อรองโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ ย่อมทำให้ผู้ที่มิอาจต่อรองทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ใช้อำนาจที่เหนือกว่านั้นวางข้อกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ในการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการแก่ผู้บริโภครู้สึกในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภครู้สึก โดยผู้ประกอบการธุรกิจมักนำเอาหลักเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา (Freedom of Contract) มาใช้ประโยชน์ให้เกิดแก่ฝ่ายตนโดยการกำหนดรูปแบบ (Form) มาใช้ในสัญญาและให้ผู้บริโภครู้สึกเข้าทำสัญญากับผู้ประกอบการ ภายใต้เงื่อนไขเดียวกันทุกราย ซึ่งอาจเรียกสัญญาลักษณะนี้ว่า “สัญญาสำเร็จรูป”

³⁵ สุรศักดิ์ ต้นโสร้งประเสริฐ. (2533). สิทธิของบุคคลภายนอกในการเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่องโดยที่ตนเองไม่ได้ใช้หรือบริโภคสินค้านั้น. หน้า 49.

(Standard form Contract) โดยเพิ่มข้อสัญญาที่ตนได้เปรียบ เช่น ข้อยกเว้นความหรือจำกัดความรับผิด ให้มีเนื้อหาที่ไม่ตรงต่อทบทวนสัญญาหรือกฎหมายที่ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา ซึ่งข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดดังกล่าว ถ้าไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็สามารถใช้บังคับได้ จนเป็นการทำลายหลักการพื้นฐานของสัญญา กล่าวคือ หลักกฎหมายสัญญานั้นต้องการให้คู่สัญญาสามารถเจรจาตกลงกันอย่างยุติธรรมบนพื้นฐานเดียวกัน และการตกลงเข้าทำสัญญากันนั้นต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะทำให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคอยู่บนพื้นฐานหลักความเท่าเทียมกันในการเข้าทำสัญญานั้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากผู้บริโภคไม่สามารถที่จะหยุดบริโภคสินค้าได้ ผู้นำนักของอำนาจการต่อรองจึงตกอยู่กับฝ่ายของผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการ ซึ่งมีความอำนาจเศรษฐกิจที่เหนือกว่า นอกจากนี้ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการยังมีข้อกำหนดในทางสัญญาที่เพิ่มสิทธิบางประการให้แก่ตน และตัดสิทธิบางประการของผู้บริโภคหรือคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง โดยผลกระทบและความเสี่ยงทั้งปวงไปให้แก่ฝ่ายผู้บริโภค ทำให้เกิดความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมแก่ฝ่ายผู้บริโภคเป็นอย่างมาก และสาเหตุอันเกิดจากความไม่เป็นธรรมแก่ฝ่ายผู้บริโภค อีกทั้งความไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันจึงทำให้หลายๆ ประเทศได้กำหนดหลักการต่างๆ โดยการทำให้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนั้น ไม่มีผลบังคับใช้ เช่น ใช้หลักการตีความของศาลโดยอาศัยหลักกฎหมายที่มีอยู่ เช่น หลักศีลธรรม หลักสุจริต และออกกฎหมายพิเศษเฉพาะมากำหนดควบคุม เช่น The Standard Terms Act 1976 ของประเทศเยอรมัน โดยกำหนดหลักกฎหมายควบคุม จัดตั้งองค์กรที่มีบทบาทบัญญัติทางวิธีบัญญัติและให้สิทธิองค์กรของผู้บริโภคฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งระงับการใช้ข้อความบางอันในสัญญาสำเร็จรูปได้ และในประเทศอังกฤษ เช่น The Unfair Contract Terms Act 1977 โดยใช้เทคนิค 2 ประการ ในการควบคุมได้แก่ การห้ามอย่างเด็ดขาดไม่ให้ใส่ข้อยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดบางประการไว้ในสัญญากับการทดสอบความสมเหตุสมผลของข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด

2.6.2 หลักความรับผิดในผลิตภัณฑ์ทางละเมิด

หลักความรับผิดในผลิตภัณฑ์ทางละเมิดนั้น กฎหมายลักษณะละเมิดมีวิวัฒนาการจากกฎหมายดั้งเดิมของโรมัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีความสงบสุขในสังคม ไม่ให้มีการแก้แค้นกันเอง เมื่อมีข้อโต้แย้งจากการกระทำให้เกิดความเสียหายขึ้นระหว่างสมาชิกของสังคม โดยไม่ได้แยกเป็นกฎหมายทางแพ่งหรืออาญาออกจากกัน ต่อมาได้มีการแยกกฎหมายอาญาออกไปต่างหาก กฎหมายละเมิดจึงเน้นการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแทนที่จะเน้นการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว การถือหลักการชดเชยเยียวยาความเสียหายนั้น มุ่งถึงความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นการมอง

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลมากกว่าด้านอื่นๆ ซึ่งต่อมากฎหมายละเมิดได้คลี่คลายมาเป็นยึดถือหลักเกณฑ์ที่ว่า บุคคลจะต้องรับผิดชอบเมื่อเขากระทำผิดทางศีลธรรม หรือทำชั่ว ถ้ามิได้กระทำชั่วก็ไม่ต้องรับผิดชอบ และความรับผิดชอบนั้นต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง แต่เมื่อสังคมและเทคโนโลยีเจริญมากขึ้น มีการประดิษฐ์เครื่องจักรกลอำนวยความสะดวกในการทำกิจการต่างๆ แทนมนุษย์มากขึ้น กลับทำให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากสิ่งประดิษฐ์เหล่านั้นมีเพิ่มมากขึ้น และผู้ที่ได้รับความเสียหายมักไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหาย เพราะโดยมากแล้ว นายจ้างหรือนายทุนเหล่านั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำ จึงทำให้ไม่ต้องรับผิดชอบตามหลักความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง (Fault Theory) ด้วยเหตุนี้จึงเกิดหลักความรับผิดชอบทางละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่น (Vicarious Liability) เพราะหากใช้หลักความรับผิดชอบตามการกระทำของตนเอง (Fault Theory) ก็ไม่สามารถครอบคลุมถึงได้ แม้จะมีบางแนวความคิดเห็นว่าหลักนี้ใช้ได้ โดยให้เหตุผลว่า นายจ้างหรือนายทุนเหล่านี้มีหน้าที่เลือกและอบรมลูกจ้าง ดังนั้นถ้าลูกจ้างทำผิดนายจ้างก็ย่อมจะต้องรับผิดชอบด้วย แต่ก็มีแนวความคิดที่ว่า ควรจะกำหนดหลักเกณฑ์ให้นายจ้างหรือนายทุนต้องรับผิดชอบโดยเด็ดขาดไปเลย เนื่องจากผู้ที่ได้รับความเสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่สามหรือบุคคลภายนอกไม่ได้เกี่ยวข้องกับด้วยเลย หลักเกณฑ์นี้เรียกว่าความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) ถ้าพิจารณาความรับผิดในกฎหมายลักษณะละเมิดของไทย อาจแยกพิจารณาได้ 3 ประการ คือ

2.6.2.1 ความรับผิดสำหรับการกระทำของตนเอง (Liability for One's Own Act) เป็นความรับผิดบนพื้นฐานความผิด (Liability Based on Fault)³⁶ ที่ว่า บุคคลจักต้องรับผิดชอบต่อเมื่อมีความผิด ตามที่บัญญัติว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในการกระทำของตนเอง บุคคลใดที่กระทำการเข้าหลักเกณฑ์ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 420 กฎหมายถือว่าเป็นการกระทำละเมิด

2.6.2.2 ความรับผิดในการกระทำของบุคคลอื่น (Vicarious Liability) เช่น กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 ในเรื่องความรับผิดในผลแห่งการละเมิดของลูกจ้างในทางการที่จ้าง ตามมาตรา 427 ในเรื่องความรับผิดของตัวการในผลแห่งการละเมิดของตัวแทน ตามมาตรา 429 ความรับผิดของบิดามารดาหรือผู้อนุบาลในการกระทำละเมิดของผู้เยาว์หรือวิกลจริต ตามมาตรา 430 ความรับผิดของครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอื่นในการกระทำละเมิดของผู้ไร้ความสามารถ ความรับผิดเหล่านี้เกิดจากข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย

2.6.2.3 ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์ เช่น ตามมาตรา 433 ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสัตว์ เป็นความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์หรือวัตถุสิ่งของ ซึ่งสัตว์ก็ถือว่าเป็นทรัพย์วัตถุสิ่งของอย่างหนึ่ง ตามมาตรา 434 ความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ตามมาตรา 436 ความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากของตก

³⁶ อนันต์ จันทโรภากร ข (2531). โครงสร้างพื้นฐานกฎหมายลักษณะละเมิด. หน้า 97.

หล่นหรือทิ้งขว้างจากโรงเรือน และตามมาตรา 437 ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตราย

แนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดในทางละเมิดในระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้น มีสองแนวใหญ่ๆ ได้แก่

แนวคิดก่อนคริสตศตวรรษที่ 19 โดยถือว่าเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจะต้องมีการชดเชยค่าเสียหายเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น แนวคิดนี้มีพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย ดังนั้นทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดในแนวคิดนี้จึงไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้กระทำ เช่น จงใจกระทำหรือการขาดความระมัดระวังแต่ประการใด เพราะถือว่าความคิดของมนุษย์อันเป็นองค์ประกอบภายในจิตใจ ไม่อาจถูกพิจารณาได้ เมื่อมีผู้เสียหายต้องมีผู้ชดเชยความเสียหาย³⁷ แนวคิดนี้ตรงกับ “ทฤษฎีรับภัย” ซึ่งเห็นว่าหลักเกณฑ์แห่งความรับผิดทางละเมิดนั้นไม่จำเป็นที่ผู้ละเมิดจะต้องกระทำความผิด เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นและรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำก็ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำละเมิด ไม่ว่าจะการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะผิดหรือถูก เพราะเมื่อได้กระทำการใดๆ ขึ้นแล้ว ย่อมเป็นการเสี่ยงภัยอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ทำจะต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้นถ้ามีภัย คือ ความเสียหายเกิดขึ้นก็จะต้องรับเคราะห์รับความเสียหายนั้น ความเสียหายดังกล่าวก็ต้องเป็นภัยไปกับเขาด้วย

ส่วนแนวคิดประการที่สองถือว่า ความเสียหายที่จะมีผู้รับผิดชอบชดเชยเยียวยาได้นั้นต้องเกิดจากการกระทำของบุคคลซึ่งจงใจกระทำหรือกระทำลงโดยขาดความระมัดระวังเท่านั้น เพราะแนวคิดนี้มีพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลผู้กระทำมากกว่าคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในยุคแรกก่อนคริสตศตวรรษที่ 19 กฎหมายละเมิดมุ่งคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล ดังนั้นทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิดจึงมิได้เน้นที่ความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่เน้นถึงความเสียหายมากกว่า และถือว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบต่อมาศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก โดยถือว่าผู้ทำละเมิดเป็นผู้ประพฤติดิฉิดศีลธรรมไปในตัวและขยายหลักความรับผิดในทางละเมิดไปสู่เกณฑ์ที่ต้องพิจารณาการจงใจกระทำ หรือประมาทเลินเล่อเท่านั้น ซึ่งเรียกว่า “Liability Based on Fault” และทฤษฎีนี้ก็ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในปลายศตวรรษที่ 19 โดยหลักนี้ถือเป็นทฤษฎีพื้นฐานของกฎหมายลักษณะละเมิดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หลักความรับผิดในทางละเมิดที่ถือทฤษฎีความผิดเป็นหลักทำให้หลักความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสินค้า (Product Liability) ในยุคแรกอิงหลักทฤษฎีรับภัยในทาง

³⁷ สุขุม สุภณินชัย ค เล่มเดิม. หน้า 7.

ละเมิด มาใช้ และได้ถือหลักตามทฤษฎีความผิดด้วย กล่าวคือ ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายจะต้องรับผิดชอบในความผิดอันเกิดจากการผลิตหรือการจำหน่ายสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น

การนำหลัก “Privity of Contract” และ “Liability based on Fault” มาใช้ทำให้เกิดผลที่ว่า กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้ประกอบการยิ่งไปกว่าผู้บริโภค มีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรกผู้ผลิตมิใช่สาเหตุโดยตรงที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภค เพราะขณะผลิตไม่มีอันตรายใดที่จะเห็นได้จากข้อบกพร่องของสินค้า และโดยเหตุที่ผู้ขายปลีกเข้ามาแทรกทำให้ตัดความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตออก ซึ่งถ้าขายสินค้าให้ผู้ขายปลีก อันตรายที่พบเห็นก็มีเฉพาะผู้ผลิตกับผู้ขายปลีกเท่านั้น มิได้ขยายไปถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการบริโภคของบุคคลที่สามด้วย เหตุผลประการที่สอง คือการเพิ่มปัญหาที่หนักเกินไปแก่ผู้ผลิตและผู้ขายที่จะทำให้เขารับผิดชอบต่อประชาชนจำนวนมาก ซึ่งผู้ขายไม่อาจทราบถึงคุณลักษณะของบุคคลดังกล่าวและยอมเป็นการดีกว่าที่จะให้ประชาชนเหล่านั้นรับภาระไปเอง

ในการดำเนินคดีละเมิด ถ้าผู้บริโภคคนสุดท้ายฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ผลิต ผู้บริโภคต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ผู้ผลิตมิได้ใช้ความระมัดระวังในการออกแบบการผลิตดังที่ตนมีหน้าที่ต้องทำ กล่าวคือ มิได้ใช้ความระมัดระวังในการผลิตดังเช่นวิญญูชนพึงกระทำ แต่ถ้าผู้บริโภคฟ้องผู้ขายปลีกหรือผู้ซื้อช่วงให้รับผิดชอบ จะฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ก็ต่อเมื่อผู้บริโภคนำสืบให้เห็นได้ว่า ผู้ขายปลีก หรือผู้ซื้อช่วงมีเหตุอันควรที่จะรู้ถึงอันตรายของสินค้านั้น แต่มิได้บอกกล่าวให้ผู้บริโภคทราบ³⁸ แต่การพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อในคดีความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยเป็นสิ่งที่ยากมาก ทั้งนี้เพราะกระบวนการผลิตทั้งหมดเริ่มตั้งแต่การออกแบบไปจนกระทั่งการบรรจุหีบห่อและประทับตราสินค้า เป็นเรื่องที่อยู่ในความควบคุมของผู้ผลิตฝ่ายเดียว โดยเฉพาะผู้บริโภคหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นเพียงประชาชนธรรมดาไม่อาจรู้ได้ ดังนั้นการจะพิสูจน์ถึงความชำรุดบกพร่องว่าเกิดขึ้นในขั้นตอนใด ต้องอาศัยความรู้ของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทำให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคทั่วไปไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเองและการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญก็ใช้ค่าใช้จ่ายก่อนข้างสูงจึงทำให้ผู้บริโภคหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าไม่สามารถหาผู้เชี่ยวชาญมานำสืบพิสูจน์ได้ ซึ่งต่างจากผู้ผลิตซึ่งมีอำนาจในการต่อรองหรือฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าย่อมสามารถจัดหาผู้เชี่ยวชาญซึ่งอาจเป็นลูกจ้าง หรือที่ปรึกษาเฉพาะด้านมานำสืบพิสูจน์หักล้างได้ว่า ความเสียหายมิได้เกิดจากความผิดของผู้ผลิต แต่เกิดจากการใช้สินค้าผิดวิธีหรือใช้สินค้าอย่างไม่ถูกต้องของผู้ที่ได้รับความเสียหายนั่นเอง เมื่อผู้บริโภคไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากความผิดของผู้ผลิต ศาลก็ไม่อาจพิพากษาให้ผู้ผลิตรับผิดชอบตามหลักละเมิดได้

³⁸ ฌูจ็กร ปีทมสิงห์ ณ อยุธยา. เล่มเดิม. หน้า 13.

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทฤษฎีละเมิดที่จะต้องพิสูจน์ว่ามีความจงใจหรือประมาท เลินเล่อหรือไม่นั้น ไม่อาจให้ความคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ชำรุด บกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภคหรือผู้ได้รับความเสียหายได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้นักนิติศาสตร์และศาลของหลายๆ ประเทศ พยายามสร้างหลักเกณฑ์หรือหารูปแบบของหลักความรับผิดเพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมและเกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายมากขึ้น บางประเทศนำหลักที่ว่า เหตุการณ์ย่อมแจ้งอยู่ในตัว (Res Ipsa Loquitur) มาบังคับใช้ เพื่อผลักภาระการนำสืบให้ตกแก่ฝ่ายผู้ผลิต เช่น ศาลสูงแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ได้พิพากษาวางหลักไว้ในคดีโรคระบาดไก่อปี 1968 ว่า “เมื่อผลิตภัณฑ์นั้นชำรุดบกพร่อง ผู้ผลิตย่อมมีหน้าที่พิสูจน์ให้เห็นได้ว่าความชำรุดบกพร่องของผลิตภัณฑ์นั้นเป็นเพราะเหตุการณ์ที่ผู้ผลิตไม่ต้องรับผิดชอบ” เป็นการผลักภาระการพิสูจน์กลับมายังฝ่ายผู้ผลิต ซึ่งหลักตามคำพิพากษานี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง³⁹ กฎหมายของบางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาหลักความรับผิดในกรณีความเสียหายอันเกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่อง โดยนำหลักความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) ในทางละเมิด มาบังคับใช้กับคดีความเสียหายอันเกิดจากสินค้าด้วย

2.6.3 หลักความรับผิดเด็ดขาดในความเสียหายอันเกิดจากสินค้า (Strict Liability Approach)

ความรับผิดเด็ดขาดในความเสียหายอันเกิดจากสินค้า (Strict Liability Approach) เป็นหลักความรับผิดที่เกิดขึ้น โดยความจำเป็น เพื่อที่จะเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะหลักความรับผิดเดิมตามหลักสัญญา และตามหลักละเมิดนั้น ไม่สามารถที่จะเยียวยาความเสียหายได้อย่างแท้จริง ซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศต้นแบบในความคิดเรื่องนี้ โดยสร้างหลักเกณฑ์ว่า ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยและก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค โดยไม่คำนึงถึงความผิดในส่วนของผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย และไม่คำนึงถึงข้อตกลงตามสัญญาระหว่างผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายกับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายแต่อย่างใด ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาดนี้ได้รับความสนใจและได้รับการสนับสนุนในวงการกฎหมายของประเทศต่างๆ อย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่นำไปพัฒนาและเปลี่ยนแปลงแนวคำพิพากษาของศาลสูง และในบางประเทศก็ตราเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือเป็นพระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติที่รับรองกฎเกณฑ์ความรับผิดเด็ดขาดไว้โดยชัดแจ้ง

แนวความคิดที่เปลี่ยนแปลงหลักความรับผิดนี้ก็คือ แนวความคิดนโยบายสาธารณะ (Public Policy) โดยเน้นผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญในรูปของรัฐสวัสดิการ ซึ่งหลักของ

³⁹ วูลฟกัง ไฟร์เซอร์ ฟอน มาร์แชลล์. (2531, มีนาคม). “ความรับผิดเพื่อผลิตภัณฑ์: ข้อคิดบางประการในแง่กฎหมายเปรียบเทียบ.” วารสารนิติศาสตร์, 18, 1, หน้า 131.

แนวความคิดนี้อยู่ที่หลักการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมความสุขของคนในสังคม เพื่อประนีประนอมผลประโยชน์ต่างๆ โดยมุ่งควบคุมผลประโยชน์ส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สะท้อนให้นักกฎหมายเริ่มเห็นความจำเป็นที่จะต้องวางหลักกำหนดความรับผิดทางละเมิดเพื่อคุ้มครองสาธารณะประโยชน์ ถึงแม้หลักเกณฑ์นั้นจะตัดสิทธิเสรีภาพของเอกชนผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำละเมิดในบางกรณี ในลักษณะกฎหมายปิดปากมิให้ปฏิเสธความรับผิดอย่างที่เคยกระทำตามหลักเจตนาหรือประมาท หลักความรับผิดที่เน้นความสำคัญของสาธารณะประโยชน์นี้ต่อมาเป็นที่รู้จักกันในนามหลักความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) นั่นเอง⁴⁰

หลักความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) มีลักษณะพิเศษอยู่ที่ผู้เสียหายและผู้ผลิตไม่ต้องมีนิติสัมพันธ์ต่อกัน “ช้อยกเว้นความรับผิด” ที่ผู้ผลิตระบุไว้ในสินค้ากรณีสินค้าชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่มีผลบังคับในหลักความรับผิดเด็ดขาด แต่ถ้าผู้ผลิตเตือนผู้บริโภคให้ทราบถึงความบกพร่องของสินค้าแล้ว ผู้บริโภคยังซื้อสินค้าที่บกพร่องนั้น แล้วเกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค ผู้ผลิตก็ไม่ต้องรับผิด⁴¹ บุคคลที่ต้องรับผิดตามหลักความรับผิดเด็ดขาด มีหลายประเภท เช่น ผู้ขาย ผู้ขายปลีก ผู้จำหน่ายและผู้ผลิต เพราะบุคคลดังกล่าวเป็นตัวจักรสำคัญของระบบตลาด ฉะนั้นบุคคลดังกล่าวจึงต้องร่วมรับผิดชอบร่วมกันในการเสี่ยงภัยทางธุรกิจ ส่วนบุคคลที่มีสิทธิอ้างหลักความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) ในการฟ้องร้องได้ เช่น ผู้บริโภครายสุดท้าย ซึ่งรวมไปถึงสมาชิกในครอบครัว ลูกจ้าง และแขกของผู้บริโภค นอกจากนี้บุคคลภายนอกที่ได้รับ ความเสียหายจากสินค้าชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือ Bystanders ก็มีสิทธิอ้างหลักดังกล่าวได้ด้วย

⁴⁰ คัมภีร์ แก้วเจริญ ข เล่มเดิม. หน้า 100-101.

⁴¹ ณัฐจักร ปัทมสิงห์ ณ อยู่ธยา. เล่มเดิม. หน้า 16-17.